



"אלין אינון סדורין דגלגולא דינין דנשמתיין" הגילוי הנפלא של התנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי בענין אונקלוס הגר גלגולו ותיקונו של אליפז בן עשו

בפרשתנו פרשת משפטים, דבר בעתו מה טוב להתבונן בדברות קדשו של התנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי בזוהר הקדוש (פרשתנו צד.), שפתח בפסוק הראשון בפרשתנו (שמות כא-א): "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם". ומפרש בתרגום אונקלוס: "ואלין דיניא דתסדר קדמיהון".

בדרך הפשט נראה שהתרגום מפרש את הפסוק מלה מלה ככתבו וכלשונו, ואלה הדינים אשר תסדר לפניהם. והנה בא רשב"י ומגלה לנו שכוונת אונקלוס היא על משפטי הדינים והעונשים של גלגולי הנשמות:

"פתח רבי שמעון ואמר, ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, תרגום ואלין דיניא דתסדר קדמיהון, אלין אינון סדורין דגלגולא, דינין דנשמתיין, דאתדנו כל חד וחד לקבל עונשיה". פירוש: "אלו הם סדרי הגלגולים, דינים של הנשמות, שנידונות כל אחת ואחת כנגד עונשה".

נמצינו למדים מדברי רשב"י, שמבאר כוונתו של תרגום אונקלוס לפרש הפסוק "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", שאמר הקב"ה למשה רבינו, שיגלה לישראל שלפעמים הם סובלים את משפטי הדינים על מה שחטאו "לפניהם", בגלגולים הקודמים, לכן ירדו שוב בעולם הזה לתקן מה שחטאו. וזהו שמפרש בתרגום אונקלוס "ואלין דיניא דתסדר קדמיהון", שתסדר את הדינים הבאים לתקן מה שחטאו "לפניהם" בגלגולים קודמים.

וצריך ביאור מה ראה רשב"י על ככה לפרש כוונת התרגום על משפטי הדינים של גלגולי הנשמות, ולא כפשוטו על משפטי התורה. הן אמת שכל דברי רשב"י בזוהר הקדוש תכליתם לפרש את התורה בדרך סוד, אבל מה ראה רשב"י בדברי התרגום אונקלוס, שגרם לו לחזק את פירושו שהכתוב מדבר כאן על משפטי הדינים של גלגולי הנשמות.

אונקלוס הגר זכה לתרגם את התורה מש כפי שנמסרה למשה רבינו בסיני

רחש לבי דבר טוב, להעלות על שלחן מלכים בדחילו ורחימו, רעיון חדש שחנני ה' לבאר כוונתו

העמוקה של רשב"י, שביקש לגלות לנו בזה סוד כמוס על שורש נשמתו של אונקלוס הגר, כדי שנשכיל להבין איך זכה להתגייר וללמוד תורה אצל רבי אליעזר ורבי יהושע, עד כדי כך שזכה לפרש את כל התורה בלשון ארמית, כמו ששנינו בגמרא (מגילה ג.): "תרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו מפי רבי אליעזר ורבי יהושע".

ומקשה בגמרא "ותרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו, והא אמר רב איקא בר אבין אמר רב חננאל אמר רב מאי דכתיב (נחמיה ח-ח) ויקראו בספר תורת האלקים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא, ויקראו בספר תורת האלקים זה מקרא, מפורש זה תרגום, ושום שכל אלו הפסוקים, ויבינו במקרא אלו פיסקי טעמים, ואמרי לה אלו המסורת". פירוש, הרי מבואר כי עזרא הסופר ושאר החכמים כבר מסרו את התרגום של תורה. ומתרץ בגמרא "שכחום וחזרו ויסדום". פירוש, במשך הדורות נשתכח התרגום, עד שבא אונקלוס הגר וכתבו מחדש כפי שקיבל מפי רבי אליעזר ורבי יהושע.

והנה מדברי רש"י (קידושין מט.) אנו למדים, כי הפירוש של תרגום אונקלוס כבר ניתנה למשה רבינו בהר סיני, אלא שנשתכח במשך הדורות, עד שבאו רבי אליעזר ורבי יהושע ומסרוהו לאונקלוס, כי על מה ששנינו בגמרא (שם): "המתרגם פסוק כצורתו הרי זה בדאי, והמוסיף עליו הרי זה מחרף ומגדף". ופירש רש"י: "הרי זה מחרף, מבזה את המקום, משנה את דבריו, ואונקלוס כשהוסיף לא מדעתו הוסיף, שהרי 'בסיני ניתן' אלא שנשתכח וחזר ויסדו, כדאמרינן במגילה (שם) ושום שכל זה תרגום".

לפי זה נשכיל להבין הטעם שפירוש התרגום הוא חלק בלתי נפרד מהתורה שבעל פה, עד כדי כך שהחובה מוטלת על כל אחד מישראל להשלים בכל שבוע את הפרשה "שנים מקרא ואחד תרגום", כמו ששנינו בגמרא (ברכות ח.): "לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום", כי פירושו כבר ניתן למשה בהר סיני.

הנה כי כן על כך בא התנא האלקי רשב"י ליישב פליאה עצומה זו, איך זכה אונקלוס שהיה

בן אחותו של אדריינוס קיסר של רומי, להתגייר בתקופה הקשה ביותר שהיתה לישראל כשהיו נתונים בגלות רומי, עד כדי כך שזכה לגלות את התרגום שהוא חלק מהתורה שבעל פה שנשתכח בגלויות, וענין זה מתגלה כאן בפרשתנו בפסוק הראשון "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" כמו שיתבאר לפנינו.

אונקלוס העלה את טיטוס בלעם וישו שר"י כדי להתייעץ עמהם אם כדאי לו להתגייר

אמנם כדי להבין איך באמת זכה אונקלוס לכל הגדולה הזאת, הבה נצא למסע של התבוננות על חייו של אונקלוס, מאז היותו גוי מבני האצילים של מלכות רומי, על התשוקה הגדולה שהיתה לו ללמוד תורה, על ההתלבטות הקשה שהיתה לו אם להתגייר ולהצטרף לעם ישראל, עד כדי כך שהעלה באוב מהגיהנם את רוחם הטמאה של טיטוס ובלעם וישו הנוצרי שם רשעים ירקב, כדי להתייעץ עמהם אם להתגייר, עד שבסופו של דבר בניגוד לעצתם הרעה שלא להתגייר, החליט על דעת עצמו להתגייר ולמול עצמו כדי שיזכה ללמוד תורה אצל רבי אליעזר ורבי יהושע.

פתח דברינו יאיר בסיפור הנפלא שסיפרו חכמינו ז"ל בגמרא (גיטין נב): "אונקלוס בר קלוניקוס בר אחתיה דטיטוס הוה [גירסת הגר"א "בר אחתיה דאנדריינוס הוה" בן אחותו של אדריינוס קיסר רומי כמבואר במדרש שנביא לקמן], בעי לאגיורי [רצה אונקלוס להתגייר], אזל אסקיה לטיטוס בנגידא [הלך והעלה את טיטוס באוב כדי להתייעץ עמו].

אמר ליה [אונקלוס לטיטוס] מאן חשיב בהווא עלמא [מי חשוב בעולם הבא], אמר ליה [ענה לו טיטוס] ישראל. [חזר אונקלוס ושאל], מהו לאידבוקי בהו [האם כדאי לדבוק בהם ולהתגייר], אמר ליה [טיטוס] מיליהו נפישין [מצוותיהם מרובות] ולא מצית לקיומיניהו [ולא תוכל לקיימן, לכן איעצך] זיל איגרי בהו בהווא עלמא [לך תתגרה בהם בעולם הזה], והוית רישא

זוהר הקדוש: "פתח רבי שמעון ואמר, ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם... אלין אינון סדורין דגלגולא"

רמ"ע מפאנו: אליפז שנמנע מהריגת יעקב נתגלגל באונקלוס שלא שמע בעצת טיטוס גלגול עשו ונתגייר

רש"י: "זיען אליפז התימני ויאמר, אליפז בן עשו היה, ועל ידי שנתגדל בחיקו של יצחק זכה שתשרה עליו שכינה"

בזכות שלא הרג אליפז את יעקב עמוד התורה, זכה להתגלגל באונקלוס שתרגם את כל התורה כולה

ליה [אדריינוס] היה לך ללמוד תורה ולא לימול, אמר לו עקילס... לעולם אם אין אדם נימול אינו יכול ללמוד תורה, שנאמר מגיד דבריו ליעקב, למי שהוא מל כיעקב, לא עשה כן לכל גוי, משום שהם ערלים, חוקיו זו תורה, ומשפטיו אלו הדינים, שנאמר (שמות טו-כה) **שם שם לו חוק ומשפט**."

והנה הטעם שהמדרש בחר לספר מביא סיפור נפלא זה עם אונקלוס הגר דוקא על הפסוק בפרשתנו "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", הוא משום שכוננתו לפרש בזה הפסוק כמו שהביא רש"י מהגמרא (גיטין פח:): **"לפניהם, ולא לפני גוים"**. ולפי אונקלוס הטעם לכך הוא משום שהם ערלים, לכן אינם מסוגלים להשיג את קדושת התורה.

אונקלוס הגר היה גלגול אליפז בן עשו שלא רצה להרוג את יעקב במצות אביו

בדרך זו במסילה נעלה לבאר איך זכה אונקלוס שהיה ממשפחת מלכות הרומיים להתגבר על כל המניעות ולהתגייר, על פי מה שהביא המקובל האלקי הרמ"ע מפאנו בספר "גלגולי נשמות" [שקיבל מרבו רבי ישראל סרוג שקיבלם מרבינו האריז"ל] דבר פלא בענין נשמתו של אונקלוס הגר, וכך כתב (מערכת א אות יב):

"אונקלוס הגר עיבור של אליפז, שלא רצה להרוג את יעקב במצות אביו, ולקח לו הזהב ועזב לו הגוף, ואמר אליפז מה אעשה לצויו של אבא, אמר לו קח לך הכסף והזהב והנפש תן לי והעני חשוב כמות, וכן נתייעץ עם טיטוס כשבא להתגייר, ואמר לו לך והצר להם היו צריה לראש, ולא שמע לו ונתגייר, והענין טיטוס הוא עשו, ורישיה דעשו בעוטפיה דיצחק [ראשו של עשו שהוריד חושים בן דן בחרב נתגלגל בחיקו של יצחק במערת המכפלה, ועם כל זה נשאר ברשותו] (דברים לב-מב) כי מראש פרוות אויב הוא כמוס עמדי".

נמצינו למדים מדברי הרמ"ע מפאנו, כי אונקלוס הגר הוא גלגול אליפז בן עשו, שלא שמע בציווי של עשו אביו להרוג את יעקב, אלא הצילו

אדריינוס קיסר, לומר לו שהוא רוצה לצאת מבית המלכות לדרכו, כדי ללמוד את דרכי המסחר, והנה הסיפור המופלא כפי שמובא במדרש תנחומא (פרשתנו אות ה) עם עקילס שהוא בעצם אונקלוס, אלא שבתלמוד ירושלמי הוא נקרא עקילס, וכך מספרים במדרש על הפסוק הראשון בפרשתנו:

"ואלה המשפטים, זהו שאמר הכתוב (תהלים קמו-ט) **מגיד דבריו ליעקב וגו' לא עשה כן וגו', עקילס הגר בן אחותו של אדריאנוס היה מבקש להתגייר, והיה מתיירא מן אדריאנוס דודו, אמר לו אני מבקש לעשות סחורה, אמר לו שמא אתה חסר כסף וזהב הרי אוצרותי לפניך, אמר לו אני מבקש לעשות סחורה לצאת לחוץ לידע דעת הבריות, ואני מבקש לימלך בך היאך לעשות, אמר לו כל פרקמטיא שאתה רואה שפלה ונתונה בארץ, לך עסוק בה שסופה להתעלות ואת משתכר.**

בא לו לארץ ישראל ולמד תורה, לאחר זמן מצאוהו רבי אליעזר ורבי יהושע, ראוהו פניו משתנות, אמרו זה לזה עקילס לומד תורה, כיון שבא אצלם התחיל לשאול להם שאלות הרבה והן משיבין אותו, עלה אצל אדריאנוס דודו, אמר לו ולמה פניך משתנות, סבור אני שהפסידה פרקמטיא שלך, או שמא הצר לך אדם, אמר לו [אונקלוס] לאו, אמר לו [אונקלוס שוב] אתה קרוב לי ואדם מצר לי [בלשון תמיהה, הלא כולם מפחדים ממך].

אמר לו [אדריאנוס] ולמה פניך משתנות, אמר לו [אונקלוס] שלמדתי תורה, ולא עוד אלא שמלתי את עצמי, אמר לו [אדריאנוס] ומי אמר לך כך, אמר לו [אונקלוס] בך נמלכתי, אמר לו [אדריאנוס] אימתי, אמר לו [אונקלוס] בשעה שאמרתי לך מבקש אני לעשות סחורה, ואמרת לי כל פרקמטיא שאתה רואה שפלה ונתונה בארץ, לך ועסוק בה שסופה להתעלות, חזרתי על כל האומות ולא ראיתי שפלה נתונה בארץ כישראל וסופה להתעלות...

אמר ליה אנדריאנוס [לאונקלוס] אין אתה אומר לי על מה עשית הדבר הזה [למול ולהתגייר] אמר לו [אונקלוס] שביקשתי ללמוד תורה, אמר

[ותיעשה ראש], דכתיב (איכה א-ה) **היו צריה לראש וגו', כל המיצר לישראל נעשה ראש**".

ממשיכה הגמרא לספר (שם נז): **"אזל [הלך אונקלוס] אסקיה לבלעם בנגידא [העלה את בלעם באוב], אמר ליה [אונקלוס] מאן חשיב בהווא עלמא [מי חשוב בעולם הבא], אמר ליה [בלעם] ישראל. [שאל אותו אונקלוס] מהו לאידבוקי בהו [האם כדאי לדבוק בהם], אמר ליה [בלעם] לא תדרוש שלומם וטובתם כל הימים...**

אזל [הלך אונקלוס] אסקיה בנגידא לפושעי ישראל [והעלה באוב את אחד מפושעי ישראל, בהגהות וציונים (אות ב) הובא שבדפוס ישן לפני הצענזור היה כתוב "אסקיה לישו בנגידא" שהעלה באוב את ישו הנוצרי], אמר ליה [אונקלוס] מאן חשיב בהווא עלמא [מי חשוב בעולם הבא], אמר ליה ישראל, [שאל אותו אונקלוס] מהו לאדבוקי בהו [האם כדאי לדבוק בהם], אמר ליה טובתם דרוש, רעתם לא תדרוש, כל הנוגע בהן כאילו נוגע בבבת עינו".

מסיימת הגמרא: **"תא חזי [בא וראה] מה בין פושעי ישראל לנביאי אומות העולם עובדי עבודה זרה".** כי פושעי ישראל אף שפשעו בעולם הזה, מכל מקום ייעצו לאונקלוס לדרוש בטובתם של ישראל ולא ברעתם, ואילו נביאי אומות העולם שבחיייהם נגלית עליהם השכינה ונתנבאו, עם כל זה אפילו כשסבלו בגיהנם ייעצו לאונקלוס להרע לישראל

ראוי לציין כי כאשר נדקדק בלשון הגמרא, נראה שגם ישו הנוצרי שיצא מכלל ישראל לא ייעץ לאונקלוס להתגייר, אלא ייעץ לו לדרוש בטובתם של ישראל ולא ברעתם, כדי שלא יינזק, כי כל הנוגע בהם כאילו נוגע בבבת עינו ונענש.

מה נפלאים דברי הגה"ק רבי יוסף חיים מבבל זצ"ל בפירושו "בן יהודע" כאן, שמבאר בדברי קדשו כי גם ישו ייעץ לו שלא יתגייר, אלא ישתמש עם כח השפעתו בבית המלכות להטיב לישראל כדי לקלקם ברוחניות, הנה הדברים בלשון קדשו:

"אמר ליה טובתם דרוש רעתם אל תדרוש. פירוש מייעצו לפתותם על ידי שיעשה להם חירות, ובזה יהיו נכשלים בעוונות הרבה, מה שאין כן אם ירע להם לא יוכל להם להעבירם על דת. ובחר בלשון זה [טובתם דרוש רעתם אל תדרוש], כי למפרע נקרא כך, 'תדרוש אל רעתם דרוש טובתם', כלומר אם תרצה לדרוש את רעתם, תדרוש אל טובתם, ובזה יהיו נכשלים ויפלו בידך".

אונקלוס הגר התחכם על אדריינוס דודו קיסר רומי

והנה אנו ממשיכים במסעו של אונקלוס, שלא שמע בעצתם של טיטוס בלעם וישו והחליט להתגייר, אולם כדי שיצליח בדרכו נתחכם על דודו

הקדוש (פרשת ויצא קמו): פירוש המשנה (אבות פ"א מ"ב): "על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים, התורה דא יעקב, העבודה דא יצחק, גמילות חסדים דא אברהם"

פירוש, אברהם אבינו שעסק בהכנסת אורחים הוא עמוד החסד, יצחק אבינו שנעקד על גבי המזבח כקרבן הוא עמוד העבודה שהיא עבודת הקרבנות, ויעקב אבינו שעסק בתורה בבית מדרשם של שם ועבר הוא עמוד התורה, כמו שכתוב (בראשית כה-ז): "ויעקב איש תם יושב אהלים". ופירש רש"י: "אהלו של שם ואהלו של עבר". ואחר כך כשברח מעשו אחיו לפני שהלך לחרן היה טמון י"ד שנה בבית מדרשו של עבר ועסק בתורה, כמו שפירש רש"י בפרשת ויצא (שם כה-א): "וישכב במקום ההוא, לשון מיעוט, באותו מקום שכב, אבל י"ד שנים ששימש בבית עבר לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה".

והנה מקרא מלא דיבר הכתוב (דברים לג-ד): "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב". ופירש ה"שפת אמת" (פרשת חוקת תרנ"א) כי "תורה צוה לנו משה" היא תורה שבכתב, "מורשה קהלת יעקב", היא תורה שבעל פה, ונראה לפרש כוונתו בזה, כי כל אותן השנים שלמד יעקב אבינו תורה בבית מדרשם של שם ועבר למד שם תורה שבעל פה.

הנה כי כן ירווח לנו להבין כי בזכות שמסר אליפז את נפשו שלא לשמוע בציווי עשו אביו להרוג את יעקב עמוד התורה, אף שידע שעשו הרוצח מסוגל בכעסו להרוג אותו על כך, ובזכות זה זכו כל ישראל לקבל בהר סיני את התורה שבעל פה, לכן זכה מדה כנגד מדה להתגלגל באונקלוס הגר שתרגם בתורה שבעל פה את כל התורה כפי שנמסרה למשה בסיני, אלא שנשתכח במשך הדורות עד שהחזירו אונקלוס לישראל.

בזכות המאכלים שאכל אליפז בבית יצחק היה יכול להתגבר על כוחו הרע של עשו

דבר בעתו מה טוב להשתעשע במה שהבאנו בשם המדרש, איך זכה אליפז להתגבר על הציווי של עשו אביו שלא יהרוג את יעקב: "אמרו רבותינו כל הבנים שהיניקה שרה, דכתיב היניקה בנים שרה, כולם נתגייירו, ואל תתמה בדבר, שהרי אתה מוצא באליפז על ידי שנתגדל בחיקו של יצחק נעשה צדיק וזכה ששרה עליו רוח הקודש".

נקדים מה שכתוב בפרשת תולדות בלידתם של יעקב ועשו (בראשית כה-כב): "ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי ותלך לדרוש את ה', ויאמר ה' לה שני גוים בבטןך ושני לאומים ממעיך יפרדו ולאום מלאום יאמץ ורב יעבוד צעיר". ופירש רש"י:

סדר הדורות: אונקלוס לא רצה להנות מהירושה שקיבל תמורת חלק אחיו בעבודה זרה כדי לכפר על מה שלקח רכושו של יעקב

תוספות בשם המדרש: "חלב מטהר", בזכות החלב שינק אנטונינוס כתינוק מאמו של רבינו הקדוש נתגייר

בזכות החלב של רבקה אמנו ששתה עשו הרשע יצאו ממנו אליפז שנתגלגל באונקלוס הגר ואנטונינוס קיסר רומי

אליפז שגדל בחיקו של יצחק אכל מהמאכלים שהכינה רבקה אמנו בקדושה ובזכות זה לא רצה להרוג את יעקב

אליפז שנתגדל בחיקו של יצחק זכה שתשרה עליו שכילה

הנה מה טוב ומה נעים להביא סימוכין לכך, שזכה אליפז לקבל שכר על שלא שמע בעצת עשו אביו להרוג את יעקב אבינו, ממה שמצינו בספר איוב כי בין החברים שהשיבו לאיוב תשובה על תלונותיו כנגד היסורים שהביא עליו הקב"ה היה אליפז התימני, כמו שכתוב (איוב ד-א): "ויען אליפז התימני ויאמר". ופירש רש"י: "אליפז בן עשו היה, ועל ידי שנתגדל בחיקו של יצחק זכה שתשרה עליו שכילה".

ונראה שכונת רש"י היא למה שמובא בגמרא (ב"ב טו:) כי אליפז התימני היה אחד משבעת הנביאים שנתנבאו לאומות העולם, לכן מפרש רש"י שזכה להשראת השכינה בשכר שנתגדל בחיקו של יצחק. ומצינו מקור נפלא לדברי רש"י במדרש (ילקוט שמעוני רמז תתקמ"ז) על הפסוק (משלי יא-ל):

"פרי צדיק עץ חיים, אמרו רבותינו כל הבנים שהיניקה שרה, דכתיב (בראשית כה-1) היניקה בנים שרה, כולם נתגייירו, ואל תתמה בדבר, שהרי אתה מוצא באליפז על ידי שנתגדל בחיקו של יצחק נעשה צדיק וזכה ששרה עליו רוח הקודש".

ומדברי הרמ"ע מפאנו למדנו, כי לא רק שזכה אליפז להיות מנביאי אומות העולם ששרתה עליו השכינה, אלא זאת ועוד שזכה להתגלגל באונקלוס שמסר נפשו להתגייר, שהרי דודו אדריינוס קיסר היה עלול להורגו על שנתגייר ונתחבר לעם ישראל ששנא, כל זה כדי שיוכל ללמוד תורה אצל רבי אליעזר ורבי יהושע, וזכה לתרגם את כל התורה כולה כפי שניתנה למשה רבינו בהר סיני.

אליפז שהציל את יעקב אבינו עמוד התורה נתגלגל באונקלוס שפירש את כל התורה

ונראה לבאר לפי זה איך זכה אליפז בן עשו לשכר כל כך גדול שנתגלגל באונקלוס הגר שתרגם את כל התורה כולה, על פי מה שמבואר בזהר

על ידי שלקח ממנו את כל רכושו, כמו שפירש רש"י בפסוק (בראשית כט-א):

"וישק יעקב לרחל וישא את קולו ויבך, לפי שבא בידים ריקניות, אמר [יעקב] אליעזר עבד אבי אבא, היו בידי נזמים וצמידים ומגדנות ואני אין בידי כלום, לפי שרדף אליפז בן עשו במצות אביו אחריו להורגו והשיגו, ולפי שגדל אליפז בחיקו של יצחק משך ידו, אמר לו [ליעקב] מה אעשה לציווי של אבא, אמר לו יעקב, טול מה שבידי והעני חשוב כמת".

והוסיף הרמ"ע מפאנו כי טיטוס הרשע שהחריב את בית המקדש הוא גלגול עשו אביו של אליפז, לכן העלה אונקלוס גלגול אליפז באוב את טיטוס גלגול עשו אביו כדי להתיעץ עמו אם להתגייר, בחושבו שאולי עתה שהוא סובל בגיהנום יחזק אותו להתגייר, אולם טיטוס המשיך ברשעו ויעץ לו שלא להתגייר ולהרע לישראל.

ונראה לבאר לפי זה מה שהוסיף הרמ"ע מפאנו בדבריו הנ"ל, בענין הראש של עשו שנתגלגל לחיקו של יצחק במערת המכפלה, שכונתו לבאר בזה הטעם שנענש טיטוס כמבואר בגמרא (גיטין נו:): "בא יתוש ונכנס בחוטמו ונקר במוחו שבע שנים", ולפי האמור הענין בזה הוא, משום שלא תיקן את ראשו של עשו שנתגלגל לחיקו של יצחק.

והנה ב"סדר הדורות" (ערך אונקלוס הגר אות 1) מביא את דברי הרמ"ע מפאנו כי אונקלוס היה גלגולו של אליפז, והוסיף לבאר לפי זה מה ששינוי בתוספתא (דמאי פ"ו ה"ב): "גר ונכרי שירשו את אביהן נכרי, רשאי [הגר] שיאמר לו [לנכרי] טול [אתה] צלמים ואני כלים, [טול] אתה יין [נסך שאסור לישראל] ואני פירות. אונקלוס הגר חלק [ירושתו באופן זה] מאחיו, והחמיר על עצמו, הולך חלקו לים המלח". פירוש, אף על פי שמצד הדין היה רשאי להנות מחלקו, החמיר על עצמו לזרוק את חלקו בים המלח. ומבאר ה"סדר דורות" הטעם שהחמיר אונקלוס על עצמו שלא להנות מהירושה, כדי לכפר בכך על מה שלקח מיעקב את כל רכושו

להשפיע עליו לטובה, שלא שמע בקול עשו אביו להרוג את יעקב.

מעשה יאירו עיניו וישמח לבנו להבין מה עמקו דברי התנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי, שמפרש דוקא כאן בפסוק "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", כי מה שפירש בתרגום אונקלוס "ואלין דיניא דתסדר קדמיהון", התכוון בכך על משפטי הדינים של גלגולי הנשמות, וזהו הפירוש "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", שתגלה לישראל שלפעמים סובלים את משפטי הדינים "לפניהם" על מה שחטאו בגלגולים קודמים.

הביאור בזה כי מאחר שאונקלוס הגר השתמש בפסוק זה, כדי להוכיח לאדריינוס קיסר כי רק בן ישראל שקיים מצות מילה יכול להשיג את התורה, וזהו הטעם שהביא סימוכין לכך ממה שכתוב "מגיד דבריו ליעקב, למי שהוא מל כיעקב", הזכיר בכוונה תחילה את יעקב שהציל ולא הורגו, "לא עשה כן לכל גוי, משום שהם ערלים, חוקיו זו תורה, ומשפטיו אלו הדינים", לכן כדי לרמוז על ענין נפלא זה מפרש בתרגום אונקלוס: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, ואלין דיניא דתסדר קדמיהון".

והענין בזה כי מאונקלוס אנו למדים מצד אחד שאין הקב"ה מקפח שכר של שום בריה, ושילם הקב"ה לאלפיז את שכרו שלא הרג את יעקב אבינו ונתגלגל באונקלוס שזכה לפרש את כל התורה כפי שניתנה למשה רבינו בסיני, ומצד שני אנו למדים גם כן שאין הקב"ה מוותר לשום אדם על חטאיו, ואם לא עשה תשובה בעולם הזה, יצטרך לבוא בגלגול כדי לתקן כל מה שחטא.

וזהו שגילה לנו התנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי: "פְּתַח רַבִּי שְׁמַעוֹן וְאָמַר, וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לַפְּנִיָּהֶם, תְּרַגְּוּם וְאֵלֶּיךָ דְתִסְדֵּר קְדָמֵיהוֹן, אֵלֶּיךָ אֵינֻן סְדוּרִין דְגִלְגוּלָא, דִּינֵין דְנִשְׁמַתִּין, דְאֶתְדַּנּוּ כָּל חַד וְחַד לְקַבֵּל עוֹנְשֵׁיהּ". כי ענין זה מתגלה דוקא כאן, שדרש אונקלוס גלגול אליפז פסוק זה, כי הגוי שהוא ערל אינו מסוגל להשיג את התורה, וזהו הטעם שנתגייר אונקלוס כדי שיוכל ללמוד תורה, והרי זה לקח נגשג על המשפטים של גלגולי הנשמות שצריך כל אחד לתקן מה שקלקל.

"אלו אנטונינוס ורבי", על פי מה שלמדנו מדברי התוספות בשם המדרש, כי בזכות החלב שינק אנטונינוס מאמו של רבינו הקדוש, נתקיים בו "חלב מטהר" ונתגייר ולמד תורה. ויש לבאר הענין על פי מה ששינו בגמרא (בכורות ז'): "דַּם נֶעֱכַר וְנֶעֱשָׂה חֵלֶב", מבואר מזה כי החלב נוצר מהדם שנהפך לחלב

והנה עשו היה אדמוני שרומז על שפיכות דמים כמבואר במדרש (ב"ר סג-ח): "אדמוני, כאילו שופך דמים", וזהו שביאר רבינו האריז"ל ב"לקוטי תורה" (פרשת ויקרא ד"ה חלב דם) כי עשו הוא "בחינת דם טמא בסוד הוא אדום, ומאכלו אדום, ולבושו אדום, וכל עניניו דם". על כן אנטונינוס שהיה הניצוץ של עשו האדמוני שכולו דם, הנה על ידי החלב הטהור ששתה מאמו של רבינו הקדוש, נתקיים בו (בכורות ז'): "דַּם נֶעֱכַר וְנֶעֱשָׂה חֵלֶב", ונתהפך קליפת דם שבו לחלב טהור ונתגייר.

לפי זה יש לומר כי כאשר ראתה רבקה שיש לה בן רשע כעשו שמפרכס לצאת לעבודה זרה "ותאמר אם כן למה זה אנכי", מדוע סיבב הקב"ה שרשע כזה יולד בעולם ממני, הלא אצטרך להניק לו חלב שנוצר מהדם, וידוע כי הדם נוצר מאכילת האדם, לכן בשעת התענית מתמעט הדם שבאדם כמבואר בגמרא (ברכות ז'): "ועכשיו ישבתי בתענית ונתמעט חלבי ודמי".

וזהו שהתפלאה רבקה מדוע סיבב הקב"ה, שתצטרך להניק חלב שנוצר מהדם שנתהווה ממה שאכלה בקדושה ובטהרה לרשע כעשו. על כך השיב לה הקב"ה "שני גוים בבטןך", אלו אנטונינוס ורבי", כלומר מיעקב ועשו עתידים לצאת רבי ואנטונינוס שיתחברו יחד באחוה ורעות, עד כדי כך שאנטונינוס יתגייר וילמד תורה, וכל זה בזכות מעט חלב טהור ששתה מאמו של רבינו הקדוש, כי נתקיים בו "חלב מטהר".

הנה כי כן לפי כל האמור לא נפלאה היא ולא רחוקה היא לומר, כי בזכות החלב ששתה עשו הרשע מרבקה אמו יצא ממנו אליפז שלא היה רשע כעשו, ועל ידי שנתגדל אחר כך בחיקו של יצחק ואכל שם כל אותן השנים מהמאכלים שהכינה רבקה בקדושה, כל אלו התחברו יחד

"ויתרוצצו, רבותינו דרשוהו לשון ריצה, כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת על פתח עבודת אלילים עשו מפרכס לצאת... שני גוים בבטןך, גיים כתיב כמו גאים, אלו אנטונינוס ורבי, שלא פסקו מעל ושולחנם לא צנון ולא חזרת, לא בימות החמה ולא בימות הגשמים".

וצריך ביאור מה ענין אנטונינוס ורבי לכאן, זאת ועוד איך נחה דעתה של רבקה אמנו בתשובה זו, שהרי שאלתה עדיין במקומה עומדת "למה זה אנכי", מדוע נתן לה הקב"ה בן רשע שמפרכס לצאת לעבודה זרה. ונראה לבאר הענין בזה על פי מה שכתבו התוספות (ע"ז ז' ד"ה אמר) בשם המדרש דבר פלא בענין הידידות של רבי ואנטונינוס מלך רומי:

"אמרין במדרש, חלב מטמא חלב מטהר, כשנולד רבי גזרו שלא למול, ואביו ואמו מלוהו, שלח קיסר והביאו לרבי ואמו לפניו, והחליפתו אמו באנטונינוס, והניקתו עד שהביאתו לפני קיסר, ומצאהו ופטרם לשלום, ואמר אותו הגמון, אני ראיתי שמלו את זה, אלא הקב"ה עושה להם נסים בכל עת ובטלו הגזרה, ואמרין נמי בירושלמי שלסוף למד אנטונינוס תורה ונתגייר ומל עצמו".

והנה ה"מגלה עמוקות" על ואתחנן (אופן פג) מביא דברי התוספות בשם המדרש, ומוסיף לבאר הטעם שסיבב הקב"ה הצלת רבינו הקדוש על ידי אנטונינוס, כי רבינו הקדוש היה הניצוץ של יעקב אבינו, ואילו אנטונינוס היה הניצוץ הטוב של עשו אחיו, והנה לשון קדשו: "ולפי שאנטונינוס הוא גלגול של עשו, ורבי הוא גלגול של יעקב שתיקן ברכת אתה קדוש, לכן נקרא גם כן רבי רבינו הקדוש שהוא גלגול של יעקב, והתפלל משה בעת ההיא על אותו עת שיתן הקב"ה חן לרבי בעיני אנטונינוס... וכבר אמרו רז"ל שהשיב הקב"ה לרבקה שני גיים בבטןך, על אנטונינוס ורבי שאז נתקן יעקב ועשו".

החלב של רבקה טיהר את הניצוץ של אליפז ואנטונינוס

מעשה יפתח לנו פתח להבין מה שהשיב הקב"ה לרבקה "שני גוים בבטןך", ופירש רש"י

תודתנו וברכתנו נתונות לאלו שנדבו את הוצאת הגליון לזיכוי אחינו בני ישראל

משפחת מהרב הי"ו - לעילוי נשמת אמן האשה החשובה מרת לאה בת וירג'ני ע"ה

לעילוי נשמת נשמת האשה החשובה שפרינצא רבקה בת הינדא ע"ה לרגל אזכרתה (ל' אדר א')

ת.נ.צ.ב.ה.

להורדת המאמרים shvilei.com
לקבלת המאמרים באימייל: mamarim@shvileipinchas.com